

כתבו התוס': במקום שנגמר הענין בתשעה פסוקים אין צריך לקרוא עשרה, כגון בפרשת 'ויבא עמלק' (וכן הביא הר"ף מהירושלימי. ושם מובא טעם נוסף; לפי שזהו סדורו של יום). כל קורא לא יקרא פחות משלשה פסוקים. ואמר רבא: מי מהם שקורא ארבע – הרי זה משובה [לפי שיש לכל אחד מהם מעלה, לראשון לאמצעי ולחותרם].

הכרעת הפוסקים שאף בדיעבד אם קרא פחות משלשה פסוקים לא יצא וחוזר וקורא (ע' בשו"ת מהרי"ק קעז; שו"ת מהרי"ל קמט (קס); או"ח קלז, ד. וע"ש במשנ"ב חילוקי דינים לענין ברכה). אבל אם קרא שני פסוקים ומחצה, ובכלל זה כשקרא שלשה פסוקים ודילג על תיבה אחת או שינה אותה – בדיעבד עלתה לו קריאה זו לענין מנין העולים (עפ"י הר צבי). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד כג) נסתפק בדבר, כי שמא לדעת רב שאין פוסקים הפסוק באמצע, היתה התקנה מעיקרא שלא לפחות משלשה פסוקים שלמים [ונקט שם כהנחה פשוטה להשוות דין שמיעה לדין קריאה, שאם אחד מהקהל החסיר תיבה מקריאת שלשה פסוקים, אפשר שלא יצא ידי חובתו]. ועע"ש בח"א לח בטעה במנחה של שבת וקרא שני פסוקים גדולים, כיצד יעשו. ושמעתי בשם חדושי הר"ם שבדיעבד אם קרא שני פסוקים אינו חוזר [בשני ובחמישי שאין מוסיפים על שלשה עולים]. וצ"ב.

דפים כא – כב

לג. א. פרשת ראש חדש – כיצד מחלקים אותה לקוראים?

ב. פרשה של חמשה פסוקים, האם אפשר לחלקה לשני קוראים?

א. בראש חדש קוראים ארבעה אנשים; מתחילים בצו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי... (פרשה בת שמונה פסוקים). וביום השבת (שני פסוקים) ובראשי חדשיכם... (חמשה פסוקים). שאל עולא בר רב את רבא כיצד מחלקים ביניהם הפסוקים והלא אין משיירים שני פסוקים בתחילת הפרשה או בסופה, והשיב לו שנחלקו בכיצד בזה רב ושמואל בפרשה בת חמשה פסוקים, האם השני דולג וחוזר על פסוק אחד שקרא הראשון או פוסקים פסוק אחד לשנים וכל אחד קורא שני פסוקים ומחצה. והסיקו הלכה כרב, שדולג. ואמצעי דולג.

המנהג הרווח (וכן החזיקו בשו"ת חת"ס ובמשכנות יעקב) הוא שהראשון קורא שלשה פסוקים (וידבר, צו, ואמרת) והשני חוזר וקורא פסוק אחד שקרא הראשון וממשיך עוד שנים (ואמרת, את הכבש אחד, ועשירית האיפה), והשלישי קורא מעלת תמיד וגומר הפרשה (3 פסוקים) וממשיך וביום השבת עד ובראשי חדשיכם (2 פסוקים). והרביעי קורא פרשת ובראשי חדשיכם. ודעת הב"ח ופרי חדש שיותר טוב שהשלישי יקרא עד 'וביום השבת' והרביעי יקרא 'וביום השבת' ובראשי חדשיכם' עד גמירא. אכן מהפרי-מגדים משמע שעדיף לעשות כמנהגנו (משנ"ב תכג סק"ג).

ודעת הגר"א (וכן יש לכך סימוכים בראשונים (ערמב"ן ועוד), כהן קורא שלשה פסוקים ולוי חמשה עד סוף הפרשה, והשלישי חוזר וקורא שלשה פסוקים אחרונים בפרשה שקראו, וקורא גם 'וביום השבת', והרביעי קורא 'ובראשי חדשיכם' (ע' משנ"ב ובאה"ל שם).

ב. פרשה של חמשה פסוקים – אין לחלקה לשנים, שאין מפסיקים בשני פסוקים סמוך לראש הפרשה או לסופה, גזרה מפני הנכנסים או היוצאים, שיסברו שאפשר לקרוא שני פסוקים. ובשלא אפשר, כגון שהפרשה שלאחריה אינה מענינו של יום כלל – רב אמר דולג וחוזר פסוק אחד ממה שקרא הראשון, ושמואל אמר פוסק הפסוק האמצעי לשנים. והסיקו הלכה כרב כנ"ל.

וכשאפשר להמשיך ולקרוא הלאה, וקרא הראשון שלשה פסוקים – לתנא קמא בברייתא, השני קורא שני פסוקים שנשארו מפרשה זו ועוד פסוק אחד מפרשה הבאה. ויש אומרים שלשה (או יותר) מפרשה הבאה, שאין מפסיקים בתחילת הפרשה בפחות משלשה פסוקים. אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כיש אומרים.

א. אם הפרשה שלאחריה אינה שייכת לענינו של יום, כגון בקריאה של פסח ועצרת, וקרא הראשון עד סמוך לשני פסוקים אחרונים שבפרשה – ידלג האחרון פסוק אחד למעלה ויקרא שלשה פסוקים (עפ"י תוס' ועוד). אבל בשאר מקומות – יקרא השני ממקום שפסק הראשון וימשיך בפרשה הבאה שלשה פסוקים או יותר (כן הכרעת הפוסקים או"ח קלח, א).

ב. מתבאר בסוגית הגמרא שאין חילוק בדין זה בין פרשה פתוחה לפרשה סתומה. ועוד מבואר בגמרא שאפשר לקורא להפסיק בתחילת פרשה בת שני פסוקים (עפ"י ריטב"א; תרומת הדשן כב). ודעת הפרי-חדש והב"ח (תכג. ומוזכר במשנ"ב שם ובסימן קלח סק"ד) לחוש שלא להפסיק בסוף פרשה של שני פסוקים. ובערוך השלחן (קלח, ב) כתב שאין לחוש לכך, וכן הוא המנהג בסדר פקודי שיש שם פרשיות בנות שני פסוקים, ואף של פסוק אחד, ומפסיקים ביניהן. וכן המנהג הרווח בראש חדש, שהשלישי מפסיק לאחר פרשת 'וביום השבת' וכנ"ל.

דף כב

לד. כמה קוראים בתורה בתענית ציבור?

בברייתא אמרו שבתענית ציבור ובתשעה באב קוראים שלשה [והשלישי הוא מפטיר בנביא], כדין שאר ימים שיש בהם ביטול מלאכה לעם שאין מוסיפים בהם על שלשה. ולדעת תנא אחד, תשעה באב שחל בשלישי וברביעי שאין בהם קריאת התורה, קורא אחד ומפטיר. ורבי יוסי חולק וסובר שלעולם קוראים שלשה.

רב אשי אמר ללמוד ממשנתנו שבתענית ציבור קוראים ארבעה, ונדהו דבריו.

לה. א. מה נכלל באיסור 'אבן משכית' האמור בתורה?

ב. האם אדם חשוב רשאי ליפול על פניו?

א. אסור להשתחוות על רצפת אבנים מלבד בבית המקדש, שנאמר ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה. ואמר עולא: לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים בלבד.

א. פרשו התוס' שלפי תירוץ אחד בגמרא אסור מדרבנן להשתחוות אף ללא פישוט ידים ורגלים. ואולם בהטיה על הצד מותר. וכן נקט הרא"ש ושאר פוסקים להלכה.

ועוד כתבו הפוסקים שמדרבנן אסור להשתחוות בפישוט ידים ורגלים אפילו שלא על רצפת אבנים, אבל ללא פישוט ידים ורגלים או אף בפישוט יו"ר אלא שנוטה קצת על צדו, מותר שלא על רצפת אבנים.

נמצא שלמעשה אין התר להשתחוות על רצפת אבנים ממש אלא כשמשתחוה ללא פישוט ידים ורגלים וגם מטה קצת על צדו, ושלא על רצפה או כשמניח דבר המפסיק בין פניו לרצפה, מותר בפישוט יו"ר ובהטיה או שלא בפישוט יו"ר ובלא הטיה (עפ"י או"ח קלא, ח. ונחלקו אחרונים בשחיה על אבני שיש שלא בפישוט ידים ורגלים, אם מותר [אף ללא הטיה וללא דבר המפסיק] אם לאו. ע' מגן אברהם קלא סק"כ).

[המנקה את הרצפה וכד' ומתיישב עליה בכריעת ברך, אין זו השתחויה ומותר הדבר מן הדין, הגם שהיו מקומות שנמנעו מכך משום מנהגי הגויים (עפ"י דברי חכמים, כדומה בשם הגר"י קמינצקי)].

ב. בהגדרת 'אבן משכית' נראה מדברי רש"י ורמב"ם, כל אבן שהיא מגוררת ומשמשת כרצפה אסורה [ו'משכית' לשון כיסוי]. ומדברי החינוך ועוד ראשונים נראה שהיא אבן שחוקקים ומציירים עליה צורות, שבני אדם מסתכלים עליה ומשתחווים עליה ודומה שמשתחוה לצורה. יש מן הראשונים שכתבו שיש איסור בעשיית אבן משכית להשתחוות עליה ולבנותה בבית הכנסת וכד', אפילו לא השתחוה (ע' במאירי; יראים סד; כנסת הגדולה או"ח קלא. וע' בכל זה בשבט הלוי ח"ה, קונטרס המצוות נט).

ב. אמר רבי אלעזר: אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו (כשמתחנן על הציבור ובציבור, אבל בינו לבין עצמו מותר. ראשונים עפ"י ירושלמי) אלא אם כן נענה כיהושע בן נון (רש"י: שבטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו). וכן סיפרו על אביי ורבא, שהיו מטים על צדיהם ולא נפלו על פניהם ממש. וכן אמרו (ל'אבעית אימא') שרב לא נהג ליפול על פניו. נהגו עתה שלא ליפול אפים ממש אלא להטות על הצד (או"ח קלא, א).

דף כג

לו. א. כמה קוראים בתורה בראש חדש, בחולו של מועד, ביום טוב, ביום הכפורים ובשבת?

ב. האם אפשר להוסיף על מנין הקרואים?

ג. האם קטן ואשה עולים למנין שבעה?

ד. המפטיר, מהו שיעלה למנין שבעה?

ה. המפטיר, כמה פוסקים הוא צריך לקרוא בבניא?

א. בראש חדש וחול המועד, לפי שיש בהם קרבן מוסף וגם אין בהם ביטול מלאכה לעם – קוראים ארבעה. מוסיף עליהם יום טוב שאסור בעשיית מלאכה – חמשה. יום הכפורים שענוש כרת – ששה. שבת שיש בה איסור סקילה – שבעה. כן סתמה משנתנו, וכתנא דבי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: ביום הכפורים שבעה ובשבת ששה (שבשבת ממהרים לצאת משום עונג שבת, משא"כ ביום הכפורים). [אמרו בגמרא: שלשה חמשה ושבעה כנגד ברכת כהנים (שלש תיבות בפסוק ראשון, חמש בשני ושבע בשלישי), או כנגד שלשה שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך (וכנגדם תיקנו אלו, מעין דבר מלכות). ששה שביום הכפורים כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא וששה משמאלו].

ב. בשני וחמשי ובשבת במנחה, וכן בראש חדש וחול המועד, אין פוחתים ממנין הקרואים ואין מוסיפים עליהם. בשבת אין פוחתים אבל מוסיפים. כן סתמה משנתנו, וכתנא דבי רבי ישמעאל. ודלא כתנא אחר הסובר בדעת רבי ישמעאל אין פוחתים ואין מוסיפים.

א. דעת הרבה פוסקים שגם ביום טוב וביום הכפורים מוסיפים כבשבת. ויש חולקים. וכן מנהג אשכנז, שאין מוסיפים מלבד בשמחת תורה.

ב. יש שכתבו שבשני וחמשי כשיש שני חתנים [ואף שני בעלי ברית] בבית הכנסת, אפשר להוסיף על הקרואים כי לגבם הרי זה כיום טוב שמותר להוסיף. ויש חולקים (ע' רמ"א או"ח קלא, א; מג"א וט"ז שם; ערוה"ש שם ד).